

vörösülő tűzszemét / a nap már behunyta...” Azért tartottuk szükségesnek ezt a kis kiterőt, mert az első kötet verseire olyannyira jellemző — csend és nyugalom harmóniáját tükröző — festői látásmóddal megalkotott plasztikus képek Kovács korai lírájának elsődleges értékei. Általuk gazdagodott ez a költészet, de a későbbiekben szükségessé vált a költő saját maga által is megérezett továbblépés: „Hagyd most a fáradt, bölcs őszi verset / Tudsz te más dalt is, fiatalt, nyersét...” (*Tavaszi riadó*), vagy: „Nem tudok nótát. Nem nóta kell neked, / de vihar, amely tombolva lázad” (*Tavaszi viharok*). S a „bölcs őszi vers” elhagyása nem a széptől való elfordulás, hanem egy kitágított — a nyers valóságot is magába foglaló — lírai világgéppé eddig fel nem ismert szépségeinek a birtokbavétele.

A *Tavaszi viharok* és a *Lázás a Föld* c. gyűjtemény verseinek zaklatottabb, töredezettebb hangja már „a könnyben és vérben fogant új század” ellentmondásait feltáró és „milliomod magával az újszülött Rend bölcsőjét ringató” magára talált költőt mutatja, aki „vérző tíz körmével idők vasfalába új hit törvényeit vájja” (*Új hit*). Kovács költészete „ember-központúbb” lett, s ha első kötetében az emlékek kísértésekor a lázadás hangja még ösztönös, a következő két verseskötet költeményeiben már keményen koppannak a tudatosan vádponttá minősített szavak: „Mert rég lazajlott a véres próba, / rég elporlart az ötvenmillió halott, / s ugye felakasztottál értük ötven nácit, / Európa... Hallod, Európa?” (*Európa, hallod, Európa?*) Kovács Vilmos félti az emberiséget, és bízik benne, mert mégis azok az igazak, „akik felkeltek és jöttek: dobogó szívükből rakni dermedt éjszakába, lobogó maglyát.” (*Lázás a Föld*). A két utolsó kötet verseinek drámaibb hangja a korábbi, kedvenc színjelzőként használt „piros”-t is komorabbá teszi. Jó példa erre az első és harmadik kötet egy-egy versében az alkonyi képek különbözősége. Amíg az első kötetben ez egy csendes napnyugta megjelenítése: „álmatlan, vörösülő tűzszemét / a nap már behunyta” (*Őszi színfoltok*), addig a *Lázás a Föld* c. költeményben egy önmagában is drámát hordozó helyzet frappáns megfogalmazása: „Este van. Pihennek a bolondok. / Nézd az égen gördülő piros korongot. / Olyan, mint egy óriási vércsepp, / vagy mint egy napnyi étellel tovaszálló / vöröstollú vércse...” A *Tavaszi viharok* és a *Lázás a Föld* c. gyűjtemény érettebb költeményei (*Tavaszi viharok*; *Hirosimából jöttem*; *Melyik csillag vitt el?*; *Lázás a Föld*; *Európa, hallod, Európa?*; *Egy tébolydában*; *Válasz egy névtelen levélre*) egy sokat ígérő, egyre tudatosabban épülő költői pálya erős pillérei.

Kovács Vilmos a prózában is költészetével egyenértékű alkotással jelentkezett. A *Holnap is élünk* (1965) c. önéletrajzi elemeket tartalmazó regénye — amire épp a Tiszatáj hasábjában figyelt fel Kiss Ferenc (1965. 11. sz.) — egy fiatal festőművész magára találását és az életében felmerült erkölcsi-etikai kérdések megválaszolásával történet megítélését ábrázolja fordulatos cselekményszövésével. Mindmáig a kárpát-ukrajnai magyar próza legrangosabb alkotása ez a mű, mely hatványozottan tükrözi Kovács Vilmos írói-emberi magatartását s az emberről és világról, művésztéről és munkáról vallott gondolatait.

SZAKOLCZAY LAJOS

EGY UKRÁN MŰFORDÍTÓ VALLOMÁSAIBÓL

TALÁLKOZTAM-E KARINTHY FRIGYESSSEL?

Majdnem tízéves voltam, amikor Siófokon egy szélhűdés végzett az íróval. Tehát találkozhattam volna vele gyermekkoromban.

De találkozásom Karinty Frigyessel sokkal később történt — jó harminc évvel az író halála után, vagyis akkor, amikor ő már szilárdan elfoglalta helyét a magyar irodalom nagyjai, a világirodalom halhatatlanjai között.

Bevallom őszintén: az élő Karinty-t nem láttam. Fényképen — igen. De ha már idáig jutottam, meg kell magyaráznom, hogy is lehet találkozni valakivel, akit az ember csak fényképen látott. És meg is magyarázom, nehogy azt higgyék: az egész dolog csak tréfa, afféle hókuszpókusz.

Lássuk, hogy segít magán ilyen esetben maga Karinty. Ime egy idézet a „Századom gyermeke” című humoreszkiéből: „Ma megint tettem egy kis utat az időgépben, ezúttal visszafelé. Delután ültem be a masinába, másodpercenként félévnyi sebességgel indultam, s egy jó negyedóra múlva állítottam meg a motort. A dátummérő 1487. február 8-at mutatott!”.

Hát igen, egy időgép segítségével csekélység visszautazni — akár az őskorba is. Nekem legfeljebb egy fél évszázadnyi utat kellett megtennem, hogy ott legyek,

ahol annak idején Karinthy járt-kelt, hősei között; ahol tárcáit, novelláit és humoreszkjeit írta, ahol nevetett, sőt — „röhögött” az egész osztállyal együtt, szeretett, gyűlölt, hitt, biztatott — magát és másokat is.

1965-ben ültem be az időgéphe egy szép tavaszi napon. Jegy nem kellett. Megelégedtem egy szerződéssel, melyet a kijevei „Veszeka”, a gyermek- és ifjúsági irodalom ukrán könyvkiadója kötött velem, s megbízott, fordítsak ukránra egy kötetnyi Karinthy-művet — a Tanár úr, kérem című kisregényt, meg vagy húsz humoreszket, novellát.

Szóval szép napsütéses tavaszi nap volt, rügyeztek a fák, én meg a gépben, illetve a gép mellett ültem és utaztam, utaztam — fordítottam meg gépeltem, gépeltem meg fordítottam. Minden új mű egy új találkozás volt vele — Karinthy Frigyessel, a humoristával, a csodatevővel. E találkozásaimnak kézzelfogható bizonyítéka az a könyv, melyet „Darujte, pane vcsitelju” („Tanár úr, kérem”) címmel adtunk ki Kijevben mi ketten: Karinthy meg én. Így történt, hogy az izzig-vérig magyar író huszonnyolc évvel fizikai halála után Kijevbe utazott és külföldi sikereit sokszorozva, megkezdte diadalútját Ukrajnában, és pedig annak sokmillióis iskolás fiatalága között.

Megértik-e Karinthyt az ukrán fiúk és lányok? Bizom benne, hogy igen. Hiszen őt gyorsan szívébe fogadja mindenki, aki tud nevetni. Márpedig Tárász Bulba és Gogol is tudtak nevetni. És milyen humorérzékük volt a kozákoknak — a török szultánhoz intézett világhírű levél szerzőinek! Nem kétséges, hogy a levélírók utódai sem vesztek humorukból.

Igaz, ennek a kérdésnek van egy másik, számomra elég kényes oldala, ti. a budapesti születésű, tősgyökeres magyar Karinthy Frigyes tiszteli az illetman szabályait, és nem magyar, hanem ukrán köntösben kopogtatott be a kijevei, dnyepetrovszki, poltavai és más iskolásokhoz. Ezt a köntöst én szabtam rá. Én tanítottam meg a magyar írókat ukránul beszélni, hogy megértsék, de nevéssen is vele együtt, oly jóízűen, mint a magyar olvasó. Az apró népség majd megítéli munkámat, elmondja szigorú véleményét Karinthy ukrán köntöséről, ukrán beszélőképességéről. Én itt szeretnék még néhány szót szólni arról a benyomásomról, amelyet Karinthy keltett bennem találkozásunk, együttlétünk idején.

Emlékszem, néha elbeszélgettünk. Ő mesélt egyről-másról: az iskolások fortélyairól, az apákról és fiúkról, a halandzsa-emberről és furcsa diadaláról et cetera. Keresztretjvénnyt is fejtettünk. Ő mesél és mesél, én meg elgondolkoztam és kérdeztem önmagammat, miért is halhatatlan az az ember, akivel én, a szerencsefi, most ilyen meghittem elbeszélgetek? Miért olyan elragadtató a mi társalgásunk, miért nem avultak el a régi témák az idő sodrában?

Hogy is feleljek ezekre a kérdésekre? Hát például így: Karinthy humora nemcsak magyaros, nemcsak egyéni, hanem emberi, egyetemes is. Földijeiről beszél, kicsiny vagy nagy hibáikat ostromozza. De hősei emberek, s mint földi lények, ily-vagy olyképpen hasonlítanak azokra, akik más tájakon nőttek fel, nem az ékes alföldi rónaságon, hanem mondjuk valahol a Dnyeper-mentén.

Krrr... Brrr... Rettenő csengetés. Fel kellene kelni, de nem akaródzik. És Bauer, a kisdíák nyugtatja magát: „Nem kell kapkodni, meg lehet csinálni azt a felkelést szép nyugodtan — biztos kézzel előkészítve... Zrínyi se rohant ki csak úgy az ágyából, hanem előbb előkészült... Kérem, tanár úr, én elkészültem. Tudtam, de elfelejtettem”. Itt csak a Zrínyit kell megmagyarázni. A többi nagyon jól érthető... Tudtam, de elfelejtettem... Hányzör hangzik fel ez a frázis még má is... Hát még mennyire ismerős Bauer öltözködése, logikája: „Arra nincs szükség, hogy az ember mindjárt kidugja a lábát a takaró alól, ilyen hidegben. Persze, a harisnya, az fontos, de itt is fel lehet húzni, a takaró alatt...”

A közös, az általános, az emberi vonások felismerése nagy élményt nyújt Karinthy olvasóinak. Ennek köszönhető az, hogy sok-sok Karinthy-mű éppoly aktuális ma is, mint 30—50 évvel ezelőtt. Neki van mit mondanía az utókornak, azoknak is, akik más körülmények között éltek és élnek.

„Influenza”, „Tanítom a kisfiamat”, „Keresztretjvény”, „Halandzsa”... Nincs vége annak a listának, amely maradandó, most is aktívan ható, ma is friss írásait tartalmazza. Tanítom a kisfiamat... Hogy is volt ez régen? Hát így volt. Az apa már 35-ször hallja azt a mondatot, hogy: „Ha kilenc kályhában öt és fél nap alatt 12 köbméter bükkfa ég el — mennyi nap alatt ég el 12 kályhában 9 köbméter bükkfa?” „35-ször” — kínlódik a szegény Gabi. Sajnálja az apa, és segít neki, de akaratlan azon veszi magát észre, hogy ő lett a tanuló, ő kínlódik a példával... Hát hogy is van ez ma? Sajnos, gyakran ugyanígy... S az olvasó nevet. De nemcsak nevet, tanul is.

Mint fordító, kénytelen vagyok bevallani, hogy Karinthy humorát nagyon ne-

héz átültetni más nyelvre. Néha ez a humor valahol ott lappang a sorok között, mint némely embereknél a mosoly. Látod az ajkán, hogy mosolyog, de a szeme csupa komolyság. Néha félharsán a nevetés, és úgy zeng, hogy majd megszakad a dobhártyánk. A nevetés rázza a testet, s a fordítónak nehéz a dolga... Reszket a keze, és nem találja el az írógép billentyűjét.

Így volt ez, amikor Karinthy egy találkozásunk alkalmával elmesélte nekem a Visszakérem a tandíjat című humoreszkjét és bemutatta egyik kedvenc ismerősét, Wasserkopf urat. Azt az urat, aki 40 éves korában rájött, hogy annak idején a gimnázium nem nyújtott neki semmilyen tudást, és most pénzszerűkiben lévén, bekopogott az igazgatóhoz, és előadja jogos követelését: visszakérem az iskolapénzt. És milyen nagyszerű szatíra Wasserkopf vizsgáztatása. A tanárok mindent elkövetnek, hogy bebizonyítsák egykori tanítványuk butaságát... A régi úri rendszert és ennek iskolai oktatását állítja pellengérré Karinthy ebben a nagy lehetőleg pamfletben.

Szóval érdekes, tanulságos és mulattató volt az én találkozásom Karinthy Frigyessele. Nem mondtam el minden benyomásomat az új ismerősömről. És nem is mondhattam el egy cikkből, amelynek csak az volt a célja, hogy bebizonyítsam, igenis, én találkoztam Karinthyval.

Elértem-e céloimat?

Feleljen erre az olvasó.

SKROBINEC, JURIJ

JURIJ SKROBINEC

Ha van a magyar irodalomnak követe Ukrajnában, akkor az kétségkívül Jurij Skrobinec, a kiváló ungvári műfordító, aki immár több mint húsz esztendeje tolmácsolja és népszerűsíti irodalmunk remekeit az ukrán olvasók milliói körében. Régi mulasztást pótolunk, amikor most — oly sok év elteltével — végre felhívjuk erre közvéleményünk figyelmét, és kifejezzük elismerésünket — e hosszú éveken át végzett áldozatos munkáért. Mert valóban az volt. Skrobinec ugyanis eredetileg költőnek indult, de saját alkotómunkáját fokozatosan háttérbe szorítva, mind nagyobb szeretettel és hozzáértéssel kezdett a műfordítással, elsősorban irodalmunk remekműveinek fordításával foglalkozni. Nagy lemondás kellett ehhez, mert hiszen közhely: nincs hálátlanabb dolog a műfordító munkájánál. Az eredetiből idegen nyelvre lefordított mű útja ugyanis lezárul. A fordítás csak egy népnek készül, az eredeti alkotás előtt nyitva áll a világ.

Jurij Skrobinec munkásságát két szempontból kell nagyra értékelnünk. Mindekelőtt azért, mert munkáját szuverénül végzi. Ezt az teszi lehetővé, hogy izléskultúrája rendkívül kifinomult. Emellett kitűnően ismeri régi és új irodalmunkat, s állandóan figyelemmel kíséri folyóiratainkat, napilapjainkat, újonnan megjelenő könyveinket. Nem csoda tehát, hogy az általa lefordításra kiválasztott művek valóban irodalmunk aranyalapjához tartoznak, és így méltóképpen képviselik irodalmunkat az ukrán olvasók előtt. Líránkat a XIX. és XX. századi nagy mesterek gyöngyszemei reprezentálják. Aranytól, Petőfitől, Adyn, József Attilán át Illyés Gyuláig és másokig terjed a sor. Prózánkból Móricz Zsigmond *Légy jó mindhalálig*-ja, Karinty Frigyes *Tanár úr kérem*-je, Illyés Gyula *Puszták népe* c. műve, Bihari Klára *Szomjúság*-a került Skrobinec tolmácsolásában az ukrán olvasók kezébe.

De nagyra becsüljük Skrobinec munkásságát művészi szempontból is. Már más helyen, más alkalommal szó esett róla, de ezúttal is ki kell emelnünk azt a nagyfokú igényességét, amely Skrobinec munkáját jellemzi. Ez elsősorban az eredeti szöveg tiszteletében nyilvánul meg. De hasonló alázattal viseltetik a lefordításra kiválasztott művek formája iránt is. Munkamódszeréről *Az apostol* fordításával kapcsolatban így nyilatkozott egyik magyarul közzétett műhelyvallomásában:

„1964 tavaszán vettem papírra *Az apostol* első sorainak fordítását. Ettől kezdve alig volt olyan nap, amikor ne teljesítettem volna a 30—50 soros normát. A költemény fordításának első változata három hónap alatt — áprilistól júliusig — elkészült. Kettős érzésem volt ekkor. Először is öröm töltött el, amikor *Az apostol* fordításának utolsó sorához értem. Ugyanakkor látnom kellett, hogy a munka java még hátra van... Az első szerkesztés után jött a második, s azon a másodikikon is annyit változtattam, csiszoltam, hogy közben lassacskán következett a harmadik, majd a negyedik, sőt még az ötödik is. És alighanem folytatni is fogom, ha sor